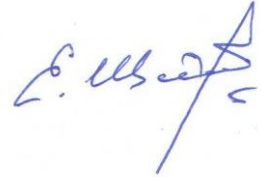

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

ЩЕПАНСЬКИЙ Едуард Валерійович

УДК 351.711+332.122(477)

**МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

Харків – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Хмельницькому університеті управління та права.

Науковий керівник: доктор наук з державного управління, професор, заслужений юрист України **ОЛУЙКО Віталій Миколайович**, Антимонопольний комітет України в Хмельницькій області, голова обласного територіального відділення.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент **ПАРУБЧАК Іван Орестович**, Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжинського, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування;

доктор наук з державного управління, професор **АНТОНОВА Людмила Володимирівна**, Чорноморський національний університет ім. П. Могили, професор кафедри обліку і аудиту;

доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, **ШВЕДУН Вікторія Олександрівна**, Національний університет цивільного захисту України, завідувач кафедри менеджменту.

Захист відбудеться «25» жовтня 2018 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.707.03 Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61024, м. Харків, вул. Лермонтовська, 28, ауд. 3 (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету цивільного захисту України за адресою: 61023, м. Харків, вул. Чернишевська, 94.

Автореферат розісланий «25» вересня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.Л. Помаза-Пономаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Формування сучасної системи державного регулювання в Україні підсилило зацікавленість формами і методами туристичного обслуговування населення, які активно використовуються у практиці зарубіжних країн. Зростання негативних наслідків конкуренції й комерціалізації туристичної діяльності призвели до необхідності державного регулювання туристичного бізнесу. Протягом декількох поколінь значна частина населення України користувалася туристичними послугами, у результаті чого потреба в них стала масовою, тобто увійшла в норму життя, стала частиною національної культури. Нерідко туризм виявлявся в різних країнах тим важелем, використання якого дозволяло оздоровити всю національну економіку країни. Туристично-рекреаційна галузь відіграє значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту, створенні додаткових робочих місць, забезпеченні зайнятості населення й активізації зовнішньоторговельного балансу. Туризм впливає на такі ключові галузі економіки як транспорт і зв'язок, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання й інші, тобто виступає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку держави.

Актуальність теми дослідження підкріплюється затвердженою на загальнодержавному рівні Стратегією сталого розвитку «Україна – 2020», яка одним із своїх першочергових пріоритетів передбачає розвиток туризму. Крім того, підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом вимагає удосконалення не лише законодавства, але й впровадження європейських підходів до організації публічного управління, формування спільних цінностей та сприятливих умов для життя людей, що забезпечується через розвиток туристично-рекреаційної сфери.

Ефективному розвитку туризму в Україні багато в чому заважає відсутність чіткої системи державного регулювання туристично-рекреаційної сфери, нерозвиненість інфраструктури. Аналіз вітчизняної літератури й практики показав нерозробленість понятійного апарата, відсутність системного підходу й наукової методології обґрунтування характеру й ступені державного регулювання туристично-рекреаційної галузі України. Таким чином, відсутність методологічної бази й недостатність методичних розробок проблеми державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери й можливість практичного застосування результатів дослідження в прийнятті нормативно-правових актів, стратегічних та програмних документів розвитку туризму, надають дослідженню актуальність.

Значний внесок у дослідження теоретико-методологічних аспектів аналізу економіки й організації туристичної індустрії зробили такі вчені: М. Б. Біржаков, Н. І. Кабушкін, В. А. Квартальнов, В. Ф. Кифяк, О. О. Любіцева, М. П. Мальська, Д. М. Стеченко. Щодо державного регулювання туристично-рекреаційною галуззю, то слід звернути увагу на

праці таких науковців, як О. М. Білотіл, В. М. Вакуленко, І. О. Гортенко, А. І. Горецький, В. Г. Гуляєв, В. К. Євдокименко, В. Ф. Кифяк, А. О. Чечель, В. І. Цибух, М. І. Круглов, С. І. Сисоєва, та інші.

Аналіз наукових джерел із проблематики державного регулювання окремими сферами суспільного життя в Україні, державного регулювання економіко-господарської діяльності, у тому числі й галузі туризму, свідчить, що українським ученим тут належить вагомий теоретичний доробок. Цим питанням присвячено наукові праці Ю. В. Алексєєвої, Л. В. Антонової, В. Д. Бакуменка, В. Г. Бодрова, В. М. Вакуленка, І. В. Валентюк, Л. І. Давиденко, А. О. Дегтяря, С. М. Домбровської, В. М. Князева, Ю. О. Куца, М. А. Латиніна, О. Ю. Лебединської, В. І. Лугового, С. В. Майстро, В. М. Мороза, О. Ю. Оболенського, В. М. Олуйко, І. О. Парубчака, В. І. Пили, Є. В. Ромата, Г. П. Ситника, Н. М. Ткачової, А. О. Чечель, О. С. Чмир, О. С. Шаптала, В. О. Шведун та інші.

Водночас деяким питанням цієї важливої з практичної точки зору та складної в теоретичному плані проблеми не приділено достатньої уваги. Крім того, недостатньо опрацьованими залишаються питання розробки конкретних механізмів розвитку та реалізації державного регулювання в туристичній індустрії рекреаційних регіонів України, відсутня єдина цілісна наукова державно-управлінська теорія. Дослідники зосереджують увагу переважно на окремих проблемах. Перетворення індустрії туризму на потужну галузь ще не стало предметом всебічного науково-практичного вивчення, а це, в свою чергу, призводить нерідко до кон'юнктурних міркувань і рекомендацій в центрах прийняття політичних, нормативно-правових, соціально-економічних рішень і організаційних заходів. Це й зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Основні результати дисертаційного дослідження отримані автором під час виконання науково-дослідних робіт Хмельницького університету управління та права за темою «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (державний реєстраційний номер 0108U008927), в якій розроблено пропозиції щодо обґрунтування концептуальних підходів і напрямів удосконалення механізмів державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні. Крім цього, результати дисертаційної роботи було використано в рамках теми «Проблеми трансформації регіональної економіки та механізми стимулювання сталого соціально-економічного розвитку» (державний реєстраційний номер 0104U010899), у процесі виконання якої розроблено пропозиції щодо удосконалення інноваційних механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери в Україні.

Мета та завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження – обґрунтування теоретико-методологічних засад і розробка практичних рекомендацій та стратегічних напрямів удосконалення механізмів державного

регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери України.

Необхідність досягнення поставленої мети зумовила визначення та вирішення таких *завдань*:

- визначити на методологічному рівні основи функціонування механізмів державного регулювання розвитку туристичної галузі;
- проаналізувати зарубіжний досвід державного регулювання розвитку туризму;
- окреслити науково-методичні засади державного регулювання туристично-рекреаційною сферою;
- охарактеризувати методичні підходи до оцінки інвестиційної привабливості територій та запропонувати механізм формування інвестиційної привабливості регіональних туристично-рекреаційних систем;
- визначити й науково обґрунтувати механізми державного регулювання районуванням просторової організації туристично-рекреаційної сфери України;
- провести комплексний аналіз стану системи державного регулювання туристично-рекреаційної сфери в Україні;
- визначити особливості державного регулювання спеціальних економічних зон та територій перспективного розвитку туристично-рекреаційного спрямування;
- здійснити обґрунтування антикризових технологій державного регулювання туристично-рекреаційною сферою;
- запропонувати підходи до удосконалення механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери України;
- обґрунтувати програмно-цільовий метод державного регулювання розвитком туристично-рекреаційної сфери.

Об'єктом дослідження є державне регулювання туристично-рекреаційної сфери.

Предмет дослідження – механізми державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери України.

Методи дослідження. Для реалізації мети й завдань дослідження використовувалася сучасна наукова методологія, заснована на принципах: сходження від абстрактного до конкретного, єдності початку дослідження й розвитку об'єкта, збігу логічного й історичного, збіжності законів розвитку об'єкта й законів його пізнання тощо. В основу методології дослідження було покладено системний підхід, методологічна специфіка якого визначається тим, що він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, що її забезпечують, на виділення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх у єдину теоретичну картину. Автором використано низку наукових методів, а саме: соціологічний метод, що застосовувався для більш точного виміру й оцінювання процесів формування та взаємного впливу державного регулювання на туристично-рекреаційну сферу України; гіпотетико-дедуктивний метод, який став необхідним моментом формування методології дисертаційного дослідження. Дедуктивний доказ висунутої гіпотези

дослідження не тільки підтвердив правильність формування його методології, справедливість висновків, а й дав можливість також висунути й верифікувати практичні рекомендації з удосконалення досліджуваного об'єкта; структурно-функціональний аналіз – виділення елементів системи державного регулювання туристично-рекреаційною сферою України; діалектичний підхід і системний метод, на основі яких в загальному механізмі регулювання туристично-рекреаційною сферою в Україні обґрунтовано та розкрито сутнісні особливості, які впливають на процес модернізації зазначеної галузі; ряд порівняльних методів, що надали можливість аналізу стандартів і механізмів регулювання туристично-рекреаційною галуззю; статистичний метод, що дав змогу розкрити реальні й точні факти стану досліджуваного об'єкта; прогностичний метод – визначено більш віддалені перспективи його розвитку; теоретико-концептуальний метод, що визначив напрям дослідження, втілений в аналізі функцій, структури та параметрів об'єкта, та дав змогу позначити, осмислити, описати та порівняти роль механізмів державного регулювання туристично-рекреаційною сферою, уточнити її функції, оцінити результати управлінського впливу.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження склали нормативно-правові документи органів державної влади в Україні, міжнародні документи, що стосуються туристично-рекреаційної сфери, матеріали Державної служби статистики України, департаменту туризму та курортів Міністерства економічного розвитку та торгівлі України й інших органів державної влади, місцевого самоврядування, організацій недержавного сектору, наукові праці зарубіжних та вітчизняних учених, а також результати проведених автором соціологічних опитувань фахівців туристично-рекреаційної сфери.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні та розробленні теоретичних засад і науково-практичних рекомендацій щодо формування та впровадження механізмів державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери України.

Найбільш значущими результатами дослідження, що становлять наукову новизну, розкривають суть роботи та виносяться на захист, є такі:

уперше:

– науково обґрунтовано застосування програмно-цільового підходу до механізмів державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери, що передбачає залежність цих механізмів від державної політики України у сфері туризму та рекреації, та в якості об'єкта регулювання містить туристичну індустрію, що є цілісною системою, зворотні зв'язки якої відображають залежність подальших пропозицій щодо вдосконалення державної політики у туристично-рекреаційній сфері від прибутковості туристичної індустрії, конкурентоспроможності регіонів України на внутрішньому та зовнішньому туристичних ринках, а також загального соціально-економічного стану країни та її окремих територій;

– визначено основні елементи антикризових технологій державного регулювання туристично-рекреаційної сфери, як механізмів практичної реалізації концепції державного регулювання туристично-рекреаційної сфери шляхом удосконалення та застосування економічних методів, зокрема, індикативного планування, в контексті визначення перспективних тенденцій розвитку туристично-рекреаційного ринку України та передбачають наявність послідовності етапів впровадження концепції;

– організаційний механізм державного регулювання через створення Агентства регіонального розвитку, що має на меті вирішення завдань поліпшення умов використання передових інноваційних технологій, підвищення інвестиційної привабливості регіонів, розширення залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для регіонального розвитку, вдосконалення підготовки та перепідготовки відповідних фахівців з проблем регіонального розвитку, координацію програм технічної допомоги, спрямованих на підтримку регіонального розвитку;

удосконалено:

– методологічні підходи до модернізації механізмів державного регулювання формування політики розвитку туристично-рекреаційної сфери, шляхом поєднання в її складі політики розвитку підприємництва, політики ліцензування та стандартизації, політики у сфері зайнятості, науково-освітньої політики, інноваційної політики, інвестиційної політики, інфраструктурної політики, політики територіального розвитку, екологічної політики та політики євроінтеграції туризму враховуючи те, що індустрія туризму є міжгалузевим комплексом;

– підходи до формування механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери України через розробку стратегії розвитку державного регулювання в туристично-рекреаційній індустрії, що ґрунтуються на безпосередній участі держави в процесах реалізації спеціальних соціально-призначених програм шляхом належного фінансування всіх складових комплексної державної політики України у сфері туризму та рекреації;

– визначення взаємозв'язку між структурними елементами туристично-рекреаційного кластера, що здійснюється шляхом обміну товарами, технологіями, інформацією та послугами, як об'єкта державного регулювання на регіональному рівні, виходячи з необхідності кластерного підходу державного регулювання у сфері туризму і рекреації, який активізує підприємництво через концентрацію ділової активності, та сприяє створенню робочих місць, доходів, поліпшенню якості туристичних послуг, життя населення на території його запровадження;

дістало подальшого розвитку:

– концептуальні засади державного регулювання туристично-рекреаційної сфери України, що ґрунтуються на економічному механізмі, приймають до уваги практичний досвід співпраці з учасниками туристично-рекреаційного ринку та орієнтуються на створення сучасного туристичного

середовища в Україні, що відповідає європейським та міжнародним вимогам завдяки наявності інноваційних форм стимулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери України;

– методичне забезпечення реалізації механізмів державного регулювання створенням та функціонуванням особливих територіально-господарських утворень туристично-рекреаційного спрямування, яке орієнтоване на недопущення недотримань законодавства у сфері туризму, й усунення випадків недобросовісної і оманливої діяльності та складається з вивчення туристично-рекреаційного потенціалу, рівня промислового та інфраструктурного розвитку регіону розташування території перспективного розвитку, а також оцінки фінансово-інвестиційних показників та ресурсної забезпеченості проекту;

– змістовно-понятійна база науки «Державне управління» шляхом уточнення сутності наступних дефініцій: *«державне регулювання туристично-рекреаційної сфери»*, сутність якого полягає в забезпеченні з боку держави правил взаємодії між учасниками туристичного ринку через використання нормативно-правових, інституційних та економічних методів впливу на ринкові процеси з метою захисту прав та інтересів всіх суб'єктів ринку; *«державна політика в туристично-рекреаційній сфері»*, яка являє собою цілеспрямовану та системну діяльність органів державної влади, орієнтовану на регулювання відносин, що виникають в процесі вироблення, розповсюдження та споживання туристично-рекреаційних послуг з урахуванням інтересів всіх учасників ринку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та методологічні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних рекомендацій і пропозицій, які можуть використовуватись у науково-дослідній діяльності – як підґрунтя для подальшої розробки концептуальних засад розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні; у процесі державного регулювання туристичною індустрією – як основа для вдосконалення державної політики України в сфері туризму та курортів; у процесі розробки нормативно-правового інструментарію – під час формування понятійно-категоріального апарату та нормативних засад державного управління в туристичній індустрії.

Висновки, пропозиції та рекомендації, що містяться в дисертації, використані:

– Комітетом з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму Верховної Ради України в процесі роботи Експертної ради з питань туризму і курортів при Комітеті Верховної Ради України щодо опрацювання та обговорення змін і доповнень до законів України стосовно туристично-рекреаційної сфери, а саме: удосконалення понятійно-категоріального апарату, регулювання фінансово-економічних процесів стимулювання розвитку туризму, формування єдиної інституційної взаємодії державних, місцевих органів управління та самоврядування, громадських організацій й

представників бізнесу (довідка від 26 лютого 2018 року № 04-33/19-240 (39670));

– Комітетом з питань аграрної політики та земельних відносин Верховної Ради України під час опрацювання змін і доповнень до законів України стосовно вдосконалення напрямів реалізації державної соціальної політики в аграрній сфері та розвитку сільських територій, а саме щодо пріоритетного розвитку туризму з метою вирівнювання регіональних диспропорцій сільських територій України, створення додаткових робочих місць в сільській місцевості, залучення додаткових джерел фінансових надходжень для селянських господарств (довідка від 6 березня 2018 року № 18-23/18);

– Хмельницькою обласною радою у процесі підготовки проекту Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2020 рр. (у частині формулювання комплексу операційних цілей та заходів Стратегічної цілі 2. «Реалізація туристичного потенціалу регіону») (довідка від 23 лютого 2018 року № 320/01-15);

– Хмельницькою обласною державною адміністрацією при розробці практичних заходів щодо реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2020 рр., зокрема в ході підготовки Плану реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2011-2014 рр. та Плану заходів з реалізації Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2015-2017 рр. (довідка від 26 лютого 2018 року № 99/26-13-905/2018);

– Запорізькою обласною державною адміністрацією при розробці Програми розвитку рекреаційно-курортного комплексу та туризму в Запорізькій області на 2016-2020 рр. (довідка від 23.06.2018 р. № 08-32/2221);

– виконавчим комітетом Хмельницької міської ради в рамках Ініціативи Європейського Союзу «Мери за Економічне Зростання», яка передбачає розробку Плану економічного розвитку міста Хмельницького на 2018-2019 рр. (щодо впровадження кластерної моделі оптимізації діяльності суб'єктів підприємництва в сфері туризму та рекреації) (довідка від 22 лютого 2018 року № 02-12-267);

– Хмельницьким Центром перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ та організацій при проведенні навчання службовців Хмельницької області, зокрема працівників управління культури, національностей, релігій та туризму обласної державної адміністрації, відділу культури, туризму, молоді та спорту районних державних адміністрацій, управління культури та туризму місцевих рад області та при розробці навчально-методичного забезпечення навчального процесу, а саме: при укладанні навчально-методичного збірника «Актуальні питання діяльності у сфері культури, туризму та курортів» (акт від 20 лютого 2018 року № 63/01-23/2018).

Пропозиції та рекомендації автора щодо удосконалення методичних підходів до оцінки інвестиційної привабливості регіональних туристично-рекреаційних систем використовуються в практичній діяльності суб'єктами господарювання туристично-рекреаційної сфери в процесі підготовки інвестиційних проектів (довідка від 16 лютого 2018 року №56-23/17).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науково-дослідною роботою автора, яка містить теоретичні обґрунтування, практичні рекомендації, висновки та пропозиції, що були отримані автором особисто, та в сукупності вирішують важливе наукове завдання щодо розробки й впровадження механізмів державного регулювання в туристично-рекреаційній сфері України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертації оприлюднені на науково-комунікативних заходах (науково-практичних, конференціях, конгресах, форумах, круглих столах, семінарах, у тому числі за міжнародною участю): «Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період» (Хмельницький, 2006); «Повышение качества, надежности и долговечности технических систем и технологических процессов» (м. Шарм ель Шейх, Єгипет, 2006); «Проблеми й тенденції розвитку галузі науки «Державне управління» в Україні: від теорії до практики» (Київ, 2007); «Управління сьогодні та завтра» (Хмельницький, 2008); «Демократичне врядування: наука, освіта, практика» (Київ, 2009); «Восьмі осінні юридичні читання» (Хмельницький, 2009); «Подієвий туризм: розвиток, перспективи та соціально-економічна ефективність» (Донецьк, 2011); «Економіка, управління, фінанси: стан, проблеми та перспективи розвитку» (Макіївка, 2011); «Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики» (Київ, 2011); «Конституційні засади державного управління та місцевого самоврядування в Україні» (Хмельницький, 2011); «IV Українсько-Польські наукові діалоги» (Яремче, 2011); «Десяті осінні юридичні читання» (Хмельницький, 2011); «Одинадцять осінні юридичні читання» (Хмельницький, 2012); «Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні» (Хмельницький, 2012); «Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (Хмельницький, 2013); «Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні» (Хмельницький, 2014); «Сучасні проблеми державного та муніципального управління» (Київ, 2015); «Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (Хмельницький, 2015); «Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні» (Хмельницький, 2016); «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (Харків, 2017); «Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації» (Хмельницький, 2017); «Сучасний стан та перспективи розвитку туризму» (Чернівці, 2018 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено в 53 публікаціях, зокрема: у 3 монографіях (1 індивідуальній та 2 колективних), 19 статтях у наукових фахових виданнях з державного управління, 5 статтях у наукових періодичних виданнях інших держав, 22 тезах доповідей у збірниках матеріалів конференцій і форумів, 4 статтях в інших наукових виданнях.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків, переліку умовних позначень, скорочень і термінів. Загальний обсяг дисертації становить 485 сторінок, із них 430 сторінок основного тексту. Список використаних джерел налічує 405 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито актуальність та ступінь наукової розробленості теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, планами і темами досліджень, мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, наведено положення про наукову новизну й практичну цінність отриманих результатів, дані про апробацію результатів дослідження.

У **першому розділі** – *«Теоретико-методологічні основи механізмів державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери»* – з'ясовано наукові засади формування державного управління соціально-економічною сферою, розкрито методологічні підходи до функціонування механізмів державного регулювання розвитку туристичної галузі, а також проаналізовано зарубіжний досвід державного регулювання розвитку туризму з можливістю його адаптації до сучасних українських реалій.

Третє тисячоліття кидає виклик державному управлінню – його система повинна нарощувати свою конкурентоспроможність та ефективність, одночасно демонструючи високий професіоналізм і дотримання законності. Питання соціально-економічного розвитку у різних країнах світу, незалежно від їхнього суспільно-політичного устрою, економічної моделі господарювання, завжди входять до переліку найважливіших, і потребують обов'язкової державної підтримки для свого вирішення.

Історично, туристично-рекреаційна сфера в міжнародному масштабі є відносно молодою сферою, яку тільки з недавнього часу стали вважати гідною серйозної уваги і наукового дослідження, а проблема державного регулювання цієї сфери комплексно практично не вирішена. Сутність державного регулювання розвитку туризму, як соціально-економічної категорії якнайповніше слід визначати за допомогою аналізу мети, завдань, функцій і структурних елементів.

Узагальнення різних поглядів на зміст державного регулювання соціально-економічного розвитку дало змогу встановити, що для туристично-рекреаційної сфери характерними є три моделі державного регулювання: планово-розподільна – властива соціалістичній економіці з притаманними їй

централізацією прийняття важливих рішень розвитку туризму, галузевим регулюванням, орієнтацією на соціально незахищені верстви населення; ринкова (або модель цивілізованого ринку), якій характерні наявність попиту та пропозиції на туристичному ринку, комплексне регулювання сфери туризму, яке здійснюється як центральними і місцевими органами влади, так і громадськими організаціями, досконале законодавство та система ліцензування й сертифікації, децентралізація державного управління тощо; модель перехідного періоду, що включає низку протиріч (платність туристичних послуг – відсутність платоспроможного попиту, дефіцит платіжного балансу – орієнтація на виїзний туризм, руйнування національної історико-архітектурної спадщини, відсутність нормативно-правової бази та важелів державного регулювання, різке скорочення соціального туризму тощо).

Визначивши туризм як специфічну галузь державного регулювання, детальніше розглянемо сутність його економічних функцій, оскільки саме реалізація цих функцій визначає місце туризму в економіко-господарському комплексі країни. Традиційно в туризмі виділяють три державно-управлінських функції: виробнича, суть якої полягає у використанні факторів виробництва та створенні нового продукту; забезпечення зайнятості – туризм сприяє зайнятості населення прямим та непрямим чином; створення доходу – через економічний механізм в секторі туризму створюється додана вартість як на рівні підприємства, так і загальнодержавному рівні у формі національного доходу, є джерелом поповнення прибуткової частини бюджету. Нами доповнено цей список функцій туризму функцією згладжування регіональних диспропорцій, що є особливо актуальним на сьогодні, оскільки туризм сприяє економічному розвитку слабких в структурному відношенні регіонів та функцією нівеляції відхилень (дефіциту/профіциту) платіжного балансу, суть якої полягає у тому, що баланс послуг є складовою частиною платіжного балансу країни, а однією із статей балансу послуг є баланс подорожей усередині країни і виїзд за кордон, де витрати та прибутки від туризму співвідносяться.

Туризм в Україні – продукт тривалого історичного розвитку. На основі проведеного ретроспективного аналізу різноманітних напрямів щодо періодичності та етапності становлення туризму, пропонуємо власну систему його розвитку в Україні, яка включатиме такі історичні етапи:

I етап – до 1890 р. (туризм просвітницького спрямування);

II етап – 1890–1917 рр. (туризм підприємницького спрямування);

III етап – 1918–1939 рр. (туризм ідеологічного й екскурсійного спрямування);

IV етап – 1945–1969 рр. (туризм післявоєнного відродження);

V етап – 1970–1990 рр. (туризм адміністративно-нормативного та соціального спрямування);

VI етап – 1991 р. – по теперішній час (туризм перехідного періоду з елементами державного регулювання).

Враховуючи принцип історизму – об'єктивну оцінку відносної цілісності, завершеності того чи іншого історичного етапу розвитку туризму, зазначимо,

що державне регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери – це дія держави на діяльність господарюючих суб'єктів і ринкову кон'юнктуру для забезпечення нормальних умов функціонування ринкового механізму, реалізації державних соціально-економічних пріоритетів і вироблення єдиної концепції розвитку цієї сфери. Це складний процес, що включає процедуру розробки державної політики регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери, обґрунтування її мети, завдань, основних напрямів, вибору інструментів і методів її проведення. Специфічною особливістю регулювання розвитку туризму від інших галузей господарства є те, що в регулюванні галузі беруть участь громадські організації, представлені туристичними асоціаціями. Зміст державного регулювання розвитку туризму визначається завданнями, що стоять перед державними органами, а також тими інструментами, які є в розпорядженні держави для проведення цієї політики.

Обґрунтовано, що незважаючи на певні позитивні результати та активізацію в останні роки функціонування туристично-рекреаційної сфери України, залишається багато проблемних питань, які потребують значної уваги з боку держави. Сукупність таких викликів визначають наявність загальної наукової проблеми – державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні (рис.1).

Зазначена проблема є комплексною і складається з таких аспектів, як теоретико-методологічний, нормативно-правовий, фінансово-економічний, інноваційно-інвестиційний, організаційно-управлінський, кадровий, стратегічний, інформаційно-аналітичний та міжнародний, які потребують свого наукового обґрунтування та обумовлені об'єктивною необхідністю сьогодення.

Сьогодні туризм став самостійною галуззю економіки. На його частку припадає майже 6 % світового валового національного продукту, 5 % усіх податкових зборів та 7 % світових інвестицій, з ним пов'язано кожне 16-е робоче місце. Завдяки узагальненню світового досвіду щодо державного регулювання розвитку туризму, зокрема Франції, Італії, Німеччини, Великобританії, Швейцарії та ін., виявлено, що для нашої держави найбільш доцільно взяти до впровадження наступне: регулювання розвитку туризму є багаторівневою системою, що включає глобальний рівень (ВТО), міждержавний рівень (регіональні туристичні організації і спеціальні органи міждержавних об'єднань) та національний рівень (спеціально створені державні органи і громадські асоціації туристичних організацій); туристична політика є активним компонентом регіональної політики, спрямованої на вирівнювання рівня розвитку різних територій усередині країни; туризм відіграє значну роль у реалізації соціальної політики, як у сфері створення додаткових робочих місць, так і у сфері соціального захисту малозабезпечених верств населення (соціальний туризм); повинен створюватися єдиний державний орган, що управляє аж до надання йому статусу міністерства, а також участь у регулюванні туризму туристичних об'єднань; базою для регулювання туризму є прийняття довгострокових стратегій, програм, інвестиційних проектів тощо.

Рис. 1. Структурна схема наукової проблеми державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні

У другому розділі – «Наукові засади державного регулювання туристично-рекреаційною сферою» – визначено сутність і структуру туристично-рекреаційної сфери як об'єкта наукового аналізу та державного регулювання, проаналізовано й удосконалено методичні підходи до оцінки механізмів інвестиційної привабливості регіональних туристично-рекреаційних систем, окреслено й науково обґрунтовано механізми державного регулювання районуванням просторової організації туристично-рекреаційної сфери України.

В основі визначення дефініції «туристично-рекреаційна сфера» лежить розуміння термінів «туризм» і «рекреація», які є суспільними явищами з тривалою історією, проте до цього часу не мають однозначного трактування.

Аналіз різноманітних поглядів на сутність поняття «туризм» дозволив розглядати його з позиції таких підходів: як вид рекреації та соціально-культурної діяльності людей (О. Шаптала, М. Мальська); як сукупність певних відносин (Міжнародна асоціація наукових експертів в галузі туризму); як форма міграції населення (Закон України «Про туризм», Великий тлумачний словник сучасної української мови); як галузь національної економіки (М. Кабушкін, В. Кифяк); як складна соціально-економічна система (В. Азар). Щодо поняття «рекреація», то воно розглядається у двох аспектах, як просте відновлення фізичних і духовних сил людини та як певні види людської діяльності у вільний час, спрямовані на відновлення й задоволення широкого кола особистих і соціальних проблем.

Аналіз наукових робіт свідчить, що не існує єдиної думки щодо вживання дефініції «туристично-рекреаційна сфера». В роботах окремих дослідників використовуються терміни «рекреаційно-туристична сфера», «туристична сфера» чи «рекреаційна сфера». Розвиваючи дослідження багатоаспектної сутності цього поняття вважаємо, що в цьому термінологічному словосполученні доцільним є вживання саме поняття «туристично-рекреаційна сфера». Це пояснюється тим, що визначення терміна «рекреація» як таке у світовій практиці взагалі відсутнє і немає однозначного трактування, натомість, поняття «туризм» здобуло широке поширення і наукове обґрунтування. Отже, пропонуємо під туристично-рекреаційною сферою розуміти одну з найважливіших сфер суспільного життя, яка охоплює різні галузі господарства та діяльність державних і приватних органів, що об'єднані розгалуженою мережею зв'язків в єдину багатогранну економічну систему з метою створення, просування та контролю комплексного туристично-рекреаційного продукту й задоволення потреб громадян.

Запропоновано здійснювати державне регулювання туристично-рекреаційною сферою, виходячи з принципів системно-структурного підходу, враховуючи при цьому елементи системи – підсистеми, які є самостійною складовою з власною структурою та принципами функціонування (рис. 2).

В умовах трансформації економіки України необхідність оцінки інвестиційної привабливості окремих територій та регіонів країни стає пріоритетним завданням сьогодення. Узагальнено та проаналізовано цілу низку

методів оцінки інвестиційної привабливості, кожен з яких є прийнятним, залежно від умов, мети та завдань конкретного дослідження.

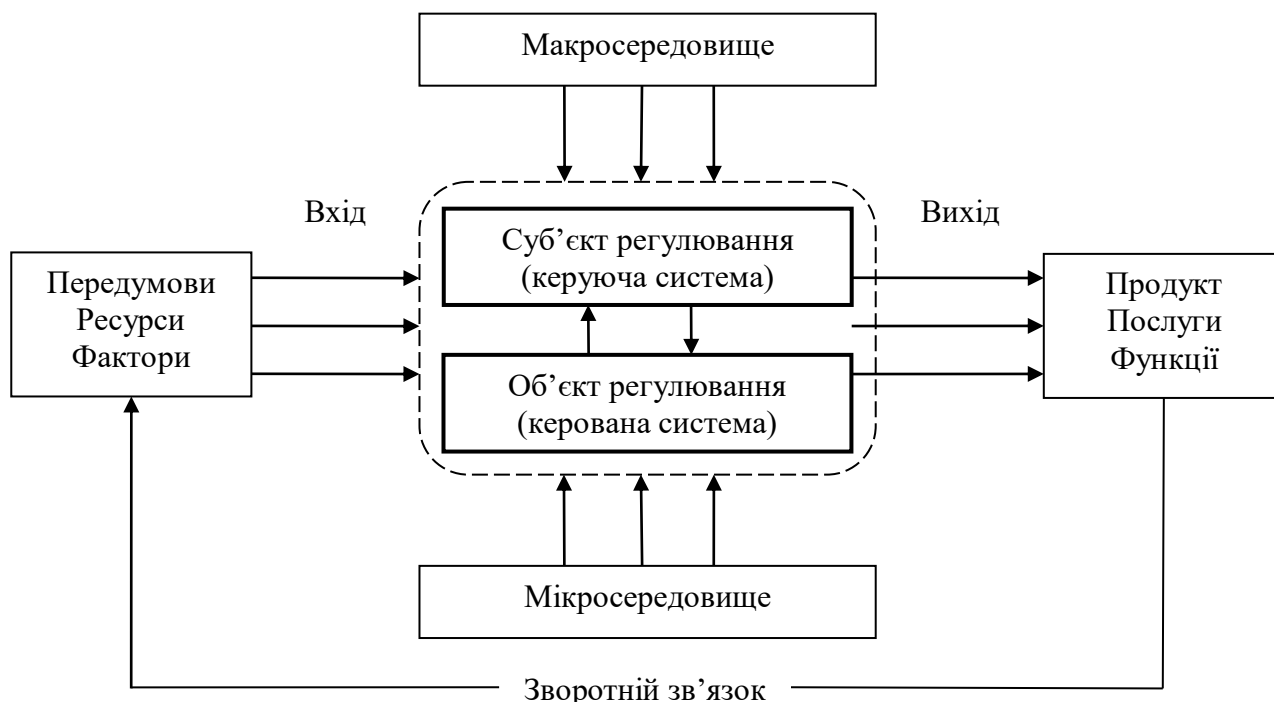

Рис. 2. Модель системи державного регулювання туристично-рекреаційною сферою

Разом із тим, специфіка туристично-рекреаційної сфери вимагає дещо іншого підходу до оцінки її інвестиційної привабливості. Запропоновано механізм формування інвестиційної привабливості туристично-рекреаційної системи, який ґрунтується на базових методологічних принципах визначення інвестиційної привабливості та доповнений групою показників, які характеризують рівень розвитку туристично-рекреаційної системи досліджуваної території. Оцінка проводиться у формі ранжування територій за такими синтетичними показниками (рівень загальноекономічного розвитку, рівень розвитку туристично-рекреаційної системи, рівень розвитку інвестиційної інфраструктури, оцінка демографічної характеристики, рівень розвитку ринкових відносин, рівень екологічних та криміногенних ризиків) які є узагальнюючими для сукупності аналітичних. Це дозволить у єдиному механізмі формування інвестиційної привабливості туристично-рекреаційної системи поєднати методики оцінки інвестиційної привабливості як території досліджуваного регіону, так і безпосередньо туристично-рекреаційної галузі.

В даний час одним із важливих завдань державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні є її просторова організація. Саме туристично-рекреаційне районування науково обґрунтовує розвиток туристично-рекреаційних комплексів, встановлює всі прогресивні тенденції в

розвитку територіального поділу праці, загальнодержавні, регіональні, обласні та внутрішньо обласні зв'язки, а також наочно демонструє забезпеченість регіону (району) туристично-рекреаційними ресурсами, туристично-рекреаційний потенціал складових регіону, а також можливості для подальшого розвитку як складових, так і комплексу в цілому.

У **третьому розділі** – *«Сучасний стан механізмів державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери України»* – комплексно діагностовано систему державного регулювання туристично-рекреаційної сфери, а саме проведено структурно-функціональний аналіз механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери, з'ясовано структуру організаційного механізму державного регулювання в туристично-рекреаційній сфері України та запропоновано модель формування державного регулювання туристично-рекреаційної сфери на основі стратегічного планування розвитку.

Сучасна наука одним із можливих способів визначення процесу державного регулювання вважає застосування структурно-функціонального аналізу, а саме підходу в описі й поясненні систем, при якому досліджуються їхні елементи й залежності між ними в рамках єдиного цілого, а окремі явища виконують визначену функцію в підтримці та зміні системи. Щодо механізмів державного регулювання, то сутність структурно-функціонального аналізу полягає у поділі складного об'єкта на складові частини, вивченні зв'язків між ними та у визначенні притаманних їм специфічних функцій, спрямованих на задоволення відповідних потреб системи з урахуванням цілісності останньої та її взаємодії із зовнішнім середовищем. Структурно-функціональний аналіз включає вивчення функціональних залежностей елементів системи та базується на низці системних принципів й методів, які в узагальненому вигляді відображають специфіку структуроутворюючих процесів і створюють основу для формального опису змін, що відбуваються в системі.

Враховуючи базові принципи розвитку демократичної державності та становлення громадського суспільства визначено трьохрівневу систему державного регулювання туристично-рекреаційної сфери в Україні: загальнодержавний рівень (Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство економічного розвитку та торгівлі, зокрема департамент туризму та курортів в його складі, інші центральні органи виконавчої влади), регіональний рівень (місцеві державні адміністрації та їх структурні підрозділи) та місцевий рівень (органи місцевого самоврядування, громадські організації).

Виходячи з того, що туристично-рекреаційна сфера повинна стати пріоритетною у національній економіці, вплив держави на туризм і рекреацію вимагає особливих підходів, з урахуванням кращого досвіду провідних країн світу. Такий вплив реалізується через інноваційні механізми державного регулювання туристично-рекреаційною сферою, основою яких є державне стратегічне планування.

Оскільки процес планування розвитку туризму може застосовуватися як

на державному, так і на регіональному і місцевому рівнях, запропоновано модель формування державного регулювання туристично-рекреаційної сфери на основі стратегічного планування розвитку (рис. 3).

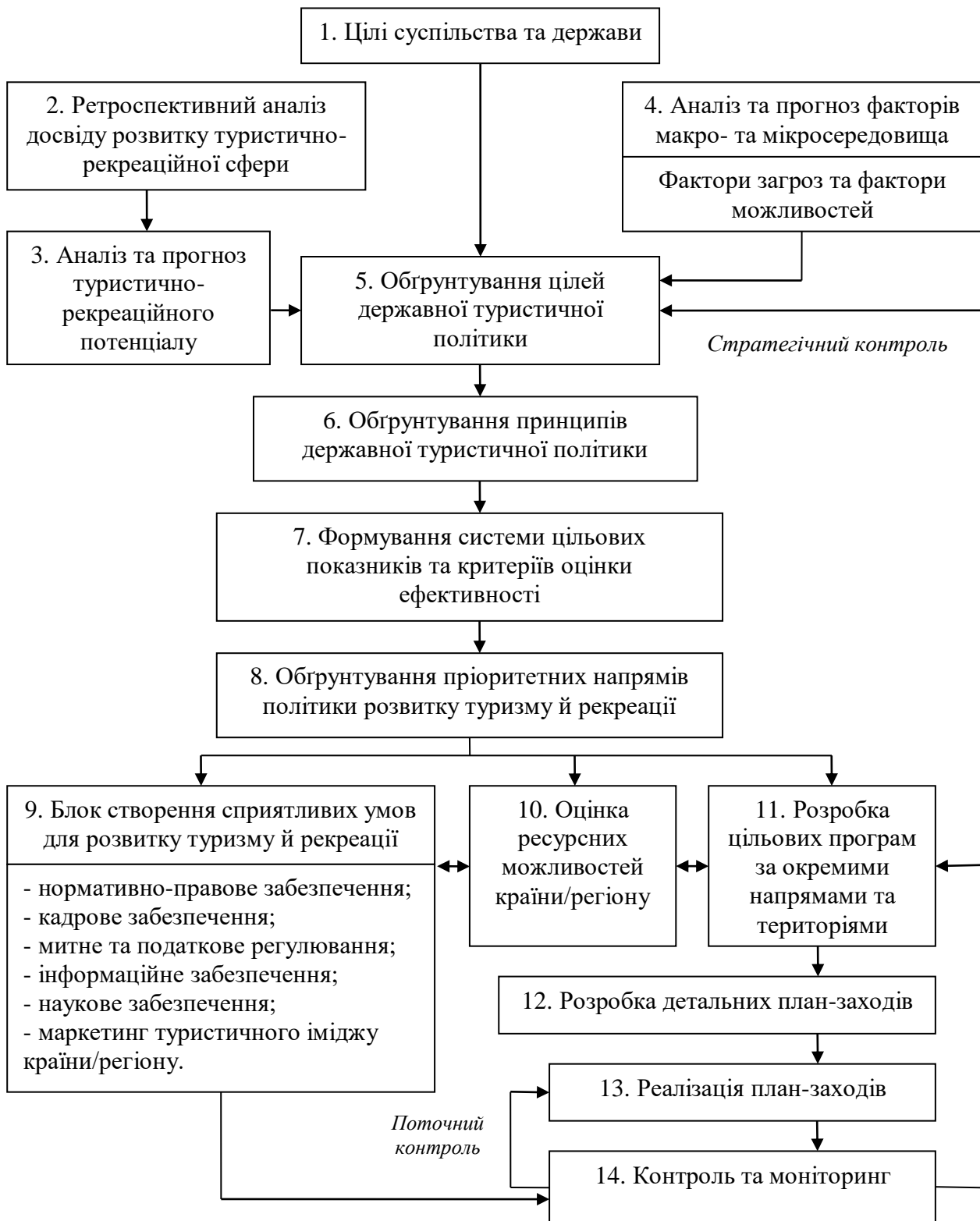

Рис. 3. Блок-схема процесу формування державного регулювання туристично-рекреаційної сфери на основі стратегічного планування її розвитку

Запропонована модель включає аналітичну і прогнозовану інформацію, а також чітко визначену систему програм і заходів, що підлягають виконанню відповідними органами державної влади та місцевого самоврядування. Ця модель складається з 14 блоків, які умовно можна поділити на такі групи: блоки підготовчого аналітично-прогнозного спрямування (аналіз та оцінка наявних загроз, можливостей, сильних та слабких сторін туристично-рекреаційної сфери); блоки прийняття управлінських рішень (формулювання мети та принципів державної туристичної політики, визначення критеріїв ефективності, обґрунтування пріоритетів розвитку); блоки реалізації (розробка цільових програм розвитку туризму й рекреації, деталізованих планів та їх практичне впровадження) та контролюючий блок (проведення стратегічного та поточного контролю та моніторингу змін).

Проведений у дисертації ретроспективний аналіз показав, що слабкість сучасних механізмів державного регулювання розвитку туризму в Україні полягає в тому, що переваги віддаються короткостроковим результатам, а функції управління туризмом не виправдано дробляться між різними органами державної влади. Обґрунтовано, що пріоритетними напрямками механізмів державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери мають стати: захист прав подорожуючих, підтримка розвитку в'їзного і внутрішнього туризму, розвиток адресно-соціального туризму, збереження природних і культурних ресурсів країни тощо.

Відповідно до зазначених пріоритетів визначено основні заходи державної підтримки розвитку туристично-рекреаційної сфери:

- щодо нормативно-правового механізму: вдосконалення нормативно-правової бази, зокрема прийняття нової редакції Закону України «Про туризм»; розвиток методології ліцензування, стандартизації, сертифікації у сфері туризму; митне регулювання; встановлення правил в'їзду, виїзду і перебування на території України з урахуванням інтересів розвитку туризму тощо;

- щодо економічного механізму: податкове регулювання, цільове бюджетне фінансування програм розвитку туризму, створення сприятливих умов для інвестицій в туризм, збільшення інвестицій в людський капітал;

- щодо соціального механізму: рішення проблем адресного соціального туризму, створення додаткових робочих місць тощо;

- щодо організаційного механізму: формування іміджу України на світовому ринку туризму; сприяння в просуванні турпродукту на внутрішній ринок, а також участі в міжнародних туристичних програмах; створення умов для багатоцільового використання туристичної інфраструктури; координація діяльності й інвестицій державного і приватного секторів у цій сфері.

У **четвертому розділі** – *«Інноваційні механізми регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери України»* – з'ясовано основні дискусійні аспекти державного регулювання спеціальних економічних зон та територій перспективного розвитку туристично-рекреаційного спрямування, визначено механізми державного регулювання розвитку туристично-рекреаційних

кластерів в Україні та запропоновано створення Агентства регіонального розвитку, як механізму державного регулювання.

Постійний процес зміни влади в Україні протягом 2000 – 2014 рр. призвів до посилення «дебатів» з приводу доцільності та необхідності функціонування спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку у нашій державі. З одного боку ще в 2010 р. Кабінетом Міністрів України було підготовлено законопроект про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 р., в якому передбачалося створення в кожній області спеціальних економічних утворень, а з другого – ще в 2005 р. податкові пільги в 11-ти СЕЗ були скасовані з метою усунення можливих проявів зловживання та ухилення від сплати податків. Як показує світовий досвід (США, Китай) спеціальні економічні утворення довели свою ефективність.

Активне розширення міжнародного співробітництва у сфері туризму та рекреації, суттєві зміни в туристично-рекреаційній галузі, збільшення попиту на туристичні послуги у світі є причиною виникнення територій перспективного розвитку туристично-рекреаційного типу, під якими пропонуємо розуміти – спеціально визначену частину території держави, межі якої найчастіше збігаються з межами адміністративно-територіальних утворень і на якій запроваджується особливий (пільговий) режим економічної діяльності, орієнтований на реалізацію інвестиційних проектів, розвиток туризму і сфери рекреаційних послуг, а також забезпечення соціально-економічного розвитку регіону. Унікальний природно-ресурсний потенціал, наявна матеріально-технічна база оздоровлення та лікування, велика мережа курортних місць, доповнена необхідними засобами комунікації, незмінно високий попит на туристичні й рекреаційні послуги зумовлюють потенційну вигідність функціонування ТПерР туристично-рекреаційного спрямування в Україні.

Доведено, що механізм державного регулювання території перспективного розвитку передбачає спосіб досягнення поставлених цілей у чітко визначені терміни через вплив суб'єкта (державні органи, адміністрація ТПерР) на визначений об'єкт (територія), основу якого становить економічний режим діяльності суб'єктів підприємництва, що складається з пільгових податкового, митного та валютного режимів.

Обґрунтовано, що з метою підвищення конкурентоспроможності туристично-рекреаційної галузі є необхідність пошуку механізмів державного регулювання, орієнтованих на оптимізацію просторової структури та відносин між органами виконавчої влади, суб'єктами господарювання, науково-дослідними установами, інвесторами, для створення умов стабільного розвитку за рахунок ефективного використання внутрішніх і зовнішніх ресурсів. Одним із механізмів розв'язання цього завдання є створення туристично-рекреаційних кластерів суб'єктами підприємництва в межах певного регіону.

Аналіз чинного законодавства України довів, що поняття «кластер» досі не має однозначного трактування, хоча в підготовлених проектах стратегій розвитку регіонів та окремих сфер діяльності в національному масштабі це

поняття вже позиціонується.

Доведено, що кластерний підхід у туристично-рекреаційній сфері це саме той механізм державного регулювання, який спроможний забезпечити підвищення економічної ефективності господарської діяльності кластерів на регіональному рівні через розвиток та удосконалення туристично-рекреаційної інфраструктури, створення та розвиток якісних туристичних продуктів і конкурентоздатних територій у регіоні з урахуванням збереження навколишнього середовища та відродження природного потенціалу, розвиток підприємництва у туристично-рекреаційній сфері тощо.

З'ясовано, що в сучасній науці державного управління мало приділено уваги питанню функціонування агентств регіонального розвитку як механізмів державного регулювання. Під агентством регіонального розвитку ми пропонуємо розуміти організацію, основною метою діяльності якої є забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів та громад, яка є незалежною від органів державної влади чи місцевого самоврядування, але працює в тісному взаємозв'язку з ними на засадах державно-приватного партнерства та є одним із суб'єктів реалізації державної регіональної політики.

Огляд основних державних документів, що визначають концептуальні засади регіональної політики в Україні показав, що з однієї сторони важливість та необхідність інституційного забезпечення регіонального розвитку, а з другої – відсутність жодного нормативно-правового акта, який чітко визначав би правовий статус АРР, правові й фінансові засади їх створення та функціонування, принципи їх співпраці з місцевими органами державної влади й органами місцевого самоврядування.

Доведено, що відповідно до масштабів діяльності, АРР можуть надавати як перелік індивідуальних послуг для бізнесу (розроблення бізнес-планів та інвестиційних проектів, аналіз ефективності інвестицій, проведення маркетингових досліджень, фінансовий аналіз господарської діяльності тощо), так і виконання завдань всієї територіальної громади (розробка стратегічних планів розвитку, програм регіонального розвитку, систем планування гармонійного розвитку території тощо).

У **п'ятому розділі** – *«Стратегія удосконалення механізмів державного регулювання туристично-рекреаційною сферою»* – визначені основні напрями подальшого розвитку механізмів державного регулювання, а саме через розробку антикризових технологій та програмно-цільового методу державного регулювання розвитком туристично-рекреаційної сфери.

На основі проведеного аналізу визначено, що з урахуванням перманентного характеру кризи національної економіки, а також підвищення ймовірності виникнення ризиків, які впливають на стабільність туристичного ринку та ефективність господарської діяльності, все більшої актуальності набуває розробка дієвої технології антикризових механізмів державного регулювання в туристично-рекреаційній сфері. Пріоритетними завданнями механізмів державного антикризового регулювання в туристично-

рекреаційній сфері є: реструктуризація економіки з переважним розвитком туристично-рекреаційної галузі, реанімація та активізація перспективних видів туризму, формування туристично-рекреаційних комплексів, які орієнтовані на потреби ринку та швидко реагують на кон'юнктурні зміни, розвиток міжрегіональних та міжнародних зв'язків по спільному розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Визначено, що головною метою антикризового державного регулювання в туристично-рекреаційній сфері є формування загальнодержавної та регіональних концепцій розвитку механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери, запровадження організаційно-управлінської структури та механізмів для її реалізації, зокрема стратегічного та програмно-цільового регулювання.

Запропоновано процес реалізації механізму державного антикризового регулювання в туристично-рекреаційній сфері, який включає вісім послідовно виконуваних етапів, починаючи із визначення мети державного антикризового регулювання в туристично-рекреаційній сфері і завершуючи моніторингом його стану (рис. 4).

Рис. 4. Етапи реалізації механізму державного антикризового регулювання в туристично-рекреаційній сфері

У дисертації детально проаналізовано кожен з цих етапів із зазначенням особливостей, характеристик, авторських пропозицій. У цілому запропоновані антикризові технології державного регулювання туристично-рекреаційною сферою дають змогу здійснювати оцінювання глибини кризових явищ з урахуванням їх джерел, причин виникнення, можливих наслідків, а на основі отриманих оцінок та моніторингу – приймати управлінські рішення щодо пріоритетності застосування інструментів державного регулювання та узгодження механізмів між собою.

Обґрунтовано концептуальні засади формування стратегії розвитку механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери. Головною метою реалізації стратегії механізмів державного регулювання є формування сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму і рекреації згідно з міжнародними стандартами якості та з урахуванням європейських цінностей, перетворення її на потужну, високорентабельну, інтегровану у світовий економічний простір конкурентоспроможну сферу, що забезпечує прискорення соціально-економічного розвитку держави й окремих регіонів, сприяє підвищенню якості життя населення, гармонійному розвитку і консолідації суспільства, популяризації України у світі.

На основі проведених у дисертаційному дослідженні PEST- та SWOT-аналізів, визначено комплексний вплив чинників зовнішнього та внутрішнього середовища на стратегію розвитку механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери України, сформульовано конкурентні переваги та обґрунтовано конкретні стратегічні дії.

Важливим кроком при стратегічному плануванні є моніторинг реалізації стратегії. Результати моніторингу повинні стати підставою для коригування планів заходів з реалізації стратегії розвитку туристично-рекреаційної сфери. Доведено необхідність застосування сукупності індикаторів кількісного та якісного вираження. Вибір індикаторів розвитку механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери залежить від конкретної мети, стратегічних напрямів розвитку, рівня проведення дослідження.

Особливу важливу роль у процесі врегулювання суспільних відносин досліджуваної сфери відіграє програмно-цільовий метод, який передбачає вирішення складних державних і регіональних проблем, насамперед, за рахунок здійснення такого:

- гнучкої постановки цілей і завдань реалізації програми;
- кількісного й якісного визначення проблеми;
- розрахунку потрібних ресурсів, а також визначення джерел покриття потреби в них;
- знаходження ефективного алгоритму реалізації програмних заходів.

Розробка програми розвитку механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери України є важливим чинником удосконалення економіки цієї сфери. Визначено, що розробка такої програми відбувається в декілька етапів (табл. 1).

Послідовність розробки програми розвитку механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери України

Етапи	Зміст виконуваних робіт
Етап 1	<p>Виявлення програмно-розв'язуваних проблем:</p> <ul style="list-style-type: none"> – оцінка з точки зору туризму і рекреації (ресурси, потенційні ринки, можливості і стримуючі фактори розвитку); – виявлення проблем на основі низки критеріїв; – формулювання головної проблеми і її симптомів.
Етап 2	<p>Підготовка завдань для розробки програми:</p> <ul style="list-style-type: none"> – визначення складу розробників; – формулювання головної мети; – складання переліку підпрограм; визначення кількісних значень цільових показників; – складання інструктивних і методичних матеріалів; – визначення обсягу і джерел фінансування; термінів реалізації.
Етап 3	<p>Формування «дерева цілей» програми:</p> <ul style="list-style-type: none"> – послідовне виявлення всіх підцілей, ранжування підцілей за ступенем їх першочерговості.
Етап 4	<p>Розробка варіантів програми:</p> <p>Аналітичний блок – загальний базовий аналіз; аналіз інфраструктури, видів діяльності, що існують і можливих нових форм туризму і рекреації, сегментів туристично-рекреаційного ринку, економічних, екологічних, соціокультурних та інституційних аспектів.</p> <p>Оптимізаційний блок – розробка норм проектування і будівництва туристично-рекреаційних об'єктів; складання детальних територіальних планів і техніко-економічного обґрунтування; визначення оптимальних туристично-рекреаційних пропускних потенціалів і потенційних туристично-рекреаційних зон; встановлення найбільш доцільних форм туризму і рекреації.</p> <p>Соціально-економічний блок – розробка програми турів з описом маршрутів; пошук заходів щодо посилення позитивних і запобігання негативним економічним впливам, заходи щодо поліпшення загального економічного стану; розробка програм розвитку обізнаності населення, освіти і професійної підготовки кадрів для сфери туризму і рекреації; розрахунок ефективності програмних заходів.</p>
Етап 5	<p>Оцінка і вибір ефективного варіанта програми:</p> <ul style="list-style-type: none"> – за кінцевим результатом, витратою ресурсів, термінами досягнення цілей.
Етап 6	<p>Оформлення проекту програми:</p> <ul style="list-style-type: none"> – складання структурного плану й остаточних рекомендацій.
Етап 7	<p>Контроль за виконанням програми:</p> <ul style="list-style-type: none"> – моніторинг економічних, екологічних, інституційних і маркетингових чинників.

Отже, під час розроблення програми розвитку механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери передбачається досягнення узгодження цілей соціально-економічного розвитку із завданнями ефективної охорони навколишнього середовища, оптимального поєднання галузевих і територіальних інтересів, реалізації міжгалузевого підходу до раціонального використання і відтворення природних ресурсів, комплексного вирішення територіальних соціально-економічних і екологічних проблем.

ВИСНОВКИ

У дослідженні запропоновано розв'язання актуальної проблеми, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і вирішенні науково-прикладних завдань та формуванні стратегічних напрямів удосконалення механізмів державного регулювання в туристично-рекреаційної сфери України. Результати проведених досліджень уможливають отримання таких висновків:

1. Систематизовано теоретико-методологічні засади і зміст наукової проблеми формування ефективної системи державного регулювання в туристично-рекреаційної галузі України, викладені у розробках наукових попередників та уточнено базові дефініції предмета дослідження.

Визначено на методологічному рівні основи функціонування механізмів державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери та запропоновано підходи до модернізації механізмів державного регулювання формуванням політики розвитку туристично-рекреаційної сфери, шляхом поєднання в її складі політики у сфері підприємництва, політики ліцензування та стандартизації, політики у сфері зайнятості, науково-освітньої політики, інноваційної політики, інвестиційної політики, інфраструктурної політики, політики територіального розвитку, екологічної політики та політики євроінтеграції туризму.

2. У результаті репрезентативного аналізу досвіду Німеччини, Франції, Великобританії, Італії та інших, стає можливим запропонувати якісно нову систему показників та їхніх граничних значень удосконалення механізмів державного регулювання в туристично-рекреаційної галузі України. Проаналізовано найкращий зарубіжний досвід державного регулювання розвитку туризму, та визначено, що передові країни приділяють велику увагу політиці оновлення вже існуючих туристичних продуктів і пошуку нових ресурсів для розвитку туристично-рекреаційної сфери, захисту довкілля та ін. Проте особливе місце в розвитку туристично-рекреаційної сфери цих країн займає державна політика просування туристичного продукту за кордоном для заохочення прибуття іноземних гостей в країну і тим самим виправдання великих інвестицій в розвиток міжнародного туризму в країні.

3. Окреслено науково-методичні засади державного регулювання

туристично-рекреаційною сферою. Визначено методичне забезпечення державного туристично-рекреаційної сфери України, яке орієнтоване на недопущення недотримань законодавства у сфері туризму, й усунення випадків недобросовісної і оманливої діяльності та складається з трьох етапів: «визначення змісту недотримання законодавства у сфері туризму та рекреації», «класифікаційний аналіз недотримань рекламного законодавства» та «оцінка ефективності державного регулювання формування законодавства у сфері туризму та рекреаційних зон відпочинку».

4. Досліджено та систематизовано механізми державного регулювання інвестиційного потенціалу рекреаційних регіонів України. Науково обґрунтовано визначення взаємозв'язку між структурними елементами туристично-рекреаційного кластера, що здійснюється шляхом обміну товарами, технологіями, інформацією та послугами, як об'єкта державного регулювання на регіональному рівні, виходячи з необхідності кластерного підходу державного регулювання у сфері туризму і рекреації, який активізує підприємництво через концентрацію ділової активності, та сприяє створенню робочих місць, доходів, поліпшенню якості туристичних послуг, життя населення на території його запровадження.

5. Систематизовано теоретико-методологічні засади дослідження формування та реалізації механізмів державного регулювання районуванням просторової організації туристично-рекреаційної сфери України. Запропоновано, на основі здійснення системного аналізу, створення Агентства регіонального розвитку, як механізму державного регулювання, що мають на меті вирішення завдань поліпшення умов використання передових інноваційних технологій, підвищення інвестиційної привабливості регіонів, розширення залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для регіонального розвитку, вдосконалення підготовки та перепідготовки відповідних фахівців з проблем регіонального розвитку, координацію програм технічної допомоги, спрямованих на підтримку регіонального розвитку.

6. Проведено комплексний аналіз стану системи державного регулювання туристично-рекреаційної сфери в Україні. Визначено концептуальні засади державного регулювання туристично-рекреаційної сфери України, що ґрунтуються на економічному механізмі, та приймають до уваги практичний досвід співпраці з учасниками туристично-рекреаційного ринку і орієнтуються на створення сучасного туристичного середовища в Україні, що відповідає європейським та міжнародним вимогам завдяки наявності інноваційних видів розвитку туристично-рекреаційної сфери України.

7. На основі проведеного дисертаційного дослідження, розроблено стратегічні напрями удосконалення механізмів державного регулювання туристично-рекреаційною сферою, та окреслено підходи до удосконалення механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери України, через розробку стратегії розвитку державного регулювання в туристично-рекреаційній індустрії, що ґрунтуються на безпосередній участі держави в

процесах реалізації спеціальних соціально-призначених програм шляхом належного фінансування всіх складових комплексної державної політики України у сфері туризму та рекреаційних зон відпочинку.

8. З'ясовано, що на сучасному етапі розвитку України розвиваються оригінальні властивості туристично-рекреаційної сфери, що відрізняють її від інших економічних, фінансових, господарських систем: система одночасно споживає, нагромаджує і генерує здобутки економіки держави. Нами обґрунтовано ключові засади антикризових технологій державного регулювання туристично-рекреаційною сферою шляхом визначення основних елементів антикризових технологій державного регулювання туристично-рекреаційною сферою, як механізмів практичної реалізації концепції державного регулювання туристично-рекреаційної сфери, удосконалення та застосування економічних методів, зокрема, індикативного планування, в контексті визначення перспективних тенденцій розвитку туристично-рекреаційного ринку України та передбачають наявність послідовності етапів упровадження концепції.

9. Визначено й науково обґрунтовано підходи до удосконалення механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери України, через застосування програмно-цільового підходу до механізмів державного регулювання розвитком туристично-рекреаційної сфери, що на відміну від існуючих, передбачає залежність цих механізмів від державної політики України у сфері туризму та рекреаційних зон відпочинку, та в якості об'єкта регулювання містить туристичну індустрію що є цілісною системою, зворотні зв'язки якої відображають залежність подальших пропозицій щодо вдосконалення державної політики у сфері туризму та рекреаційних зон відпочинку від прибутковості туристичної індустрії, конкуренто-спроможності регіонів України на внутрішньому та зовнішньому туристичних ринках, а також загального соціально-економічного стану країни та її окремих територій.

10. У дисертації здійснено наукове обґрунтування доцільності виконання дослідження в контексті комплексного і системного наукових підходів, що мають системну природу. З'ясовано змістовно-понятійна база науки «Державне управління» шляхом уточнення сутності наступних дефініцій: 1) *«державне регулювання туристично-рекреаційної сфери»*, сутність якого полягає в забезпеченні з боку держави правил взаємодії між учасниками туристичного ринку через використання нормативно-правових, інституційних та економічних методів впливу на ринкові процеси з метою захисту прав та інтересів всіх суб'єктів ринку; 2) *«державна політика в туристично-рекреаційній сфері»*, яка являє собою цілеспрямовану та системну діяльність органів державної влади, орієнтовану на регулювання відносин, що виникають в процесі вироблення, розповсюдження та споживання туристично-рекреаційних послуг з урахуванням інтересів всіх учасників ринку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Щепанський Е. В. Державне регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери в Україні: теорія, методологія та практика : монографія / Едуард Валерійович Щепанський ; Хмельницький університет управління та права. – Хмельницький : Вид-во ХУУП, 2018. – 326 с.

2. Щепанський Е. В. Зміст поняття лідерства в управлінні організацією туризму / Е.В. Щепанський // Управлінське лідерство : колективна монографія / за заг. ред. В.В. Толкованова. – Хмельницький: ПП Мельник А.А., 2013. – С. 455-464.

Особистий внесок: обґрунтовано доцільність формування нової формації топ-менеджерів в сфері туризму, які б відповідали статусу «менеджера» та «лідера» в організації.

3. Щепанський Е. В. Механізм державного регулювання розвитку туристично-рекреаційних кластерів в Україні / Е.В. Щепанський // Фінансово-управлінські аспекти інноваційно-інвестиційного розвитку підприємництва в національній економіці : колективна монографія / за заг. і наук. ред. д.е.н., проф. В.П. Синчака. – Хмельницький: ХУУП, 2017. – С. 197-219.

Особистий внесок: запропоновано першочергові кроки щодо удосконалення механізму державного регулювання формуванням туристично-рекреаційного кластера на основі системно-структурного аналізу його компонентів.

Статті у фахових наукових виданнях з державного управління:

4. Бугай С. М. Регіональна політика в Україні: термінологічна невизначеність та загальні проблеми становлення / С. М. Бугай, Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2005. – № 4. – С. 300-307.

Особистий внесок: визначено зміст регіональної політики та запропоновано деталізацію її блоків за основними напрямками формування.

5. Бугай С. М. Формування інституційної структури забезпечення регіонального розвитку в Україні / С. М. Бугай, Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2006. – № 1. – С. 285-290.

Особистий внесок: доведено, що агентства регіонального розвитку є інституціями, які сприятимуть регіональному розвитку в Україні та запропоновано низку завдань, які ними мають вирішуватись.

6. Щепанський Е. В. Управління туристично-рекреаційною сферою України в умовах підготовки до ЄВРО-2012 / Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2008. – № 2. – С. 298-303.

7. Щепанський Е. В. Удосконалення механізму обґрунтування створення

та функціонування спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку туристично-рекреаційного спрямування / Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2008. – № 4. – С. 331-340.

8. Щепанський Е. В. Форми та методи управління соціально-економічним розвитком: теоретичний аспект / Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2009. – № 3. – С. 273-279.

9. Щепанський Е. В. Ретроспективний аналіз державного управління соціально-економічним розвитком / Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2009. – № 4. – С. 279-283.

10. Щепанський Е. В. Організаційний механізм інвестування туристично-рекреаційного комплексу регіону / Е. В. Щепанський // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / ред. кол.: С.М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2010. – Вип. 1(4). – С. 194-202.

11. Щепанський Е. В. Методологічна сутність і класифікаційні ознаки туризму [Електронний ресурс] / Е. В. Щепанський // Державне будівництво: електрон. наук. фах. вид. – Харків: ХарPI НАДУ, 2010. – №1. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/2/12.pdf>.

12. Щепанський Е. В. Туристично-рекреаційне районування як специфічний вид економічного районування території [Електронний ресурс] / Е. В. Щепанський // Теоретичні та прикладні питання державотворення: електрон. наук. фах. вид. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2010. – Випуск 6. – Режим доступу : http://www.oridu.odessa.ua/9/im/vip_6.pdf.

13. Щепанський Е. В. Історія становлення та розвитку туристично-рекреаційної галузі України / Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2010. – № 2. – С. 270-276.

14. Щепанський Е. В. Деякі практичні аспекти функціонування туристично-рекреаційної сфери України (1990-2000 рр.) / Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2011. – № 1. – С. 355-362.

15. Щепанський Е. В. Формування стратегії регіонального розвитку Хмельницької області / Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2011. – № 2. – С. 403-409.

16. Щепанський Е. В. Оптимізація системи органів виконавчої влади України в туристично-рекреаційній сфері / Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2012. – № 2. – С. 124-129.

17. Пила В. І. Окремі аспекти оптимізації функцій державного управління в контексті проведення адміністративної реформи / В. І. Пила, Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2012. – № 4. – С. 431-439.

Особистий внесок: запропоновано оптимізаційну схему управлінських функцій місцевих органів виконавчої влади та схему оптимізації органів виконавчої влади на місцях в економічній сфері.

18. Щепанський Е. В. Механізм державного управління (регулювання) туристично-рекреаційною сферою: теоретичні підходи до визначення поняття /

Е. В. Щепанський // Науковий вісник Академії муніципального управління. Збірник наукових праць. Серія «Управління». – 2015. – Випуск 1. – С. 93-102.

19. Щепанський Е. В. Механізм державного антикризового управління в туристично-рекреаційній сфері України / Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2015. – № 1. – С. 284-292.

20. Щепанський Е. В. Аналіз правового регулювання взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю / Е. В. Щепанський, В. Ф. Бойко // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2015. – № 2. – С. 286-298.

Особистий внесок: запропоновано низку рекомендацій щодо приведення нормативно-правових актів, що регулюють взаємодію органів місцевого самоврядування із громадськістю до європейських стандартів.

21. Щепанський Е. В. Організаційно-економічний механізм адаптації міської дестинації до умов туризму / Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2017. – № 1. – С. 317-324.

22. Щепанський Е. В. Програмно-цільовий метод державного регулювання розвитком туристично-рекреаційної сфери / Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП. – 2017. – № 4. – С. 10-22.

Статті в закордонних наукових виданнях за напрямком:

23. Щепанский Э. В. Туристический брендинг как механизм повышения конкурентоспособного статуса региона (на примере Хмельницкой области, Украина) / Э. В. Щепанский // Конкурентоспособность региона: механизмы формирования в современных условиях. – Смоленск : Смоленский филиал РАНХиГС, 2013. – С. 94-101.

24. Щепанский Э. В. Государственное регулирование сферы туризма в Украине / Э. В. Щепанский // Научно-аналитический журнал «Государственное управление и государственная служба». – Астана : Государственное учреждение «Академия государственного управления при Президенте Республики Казахстан», 2014. – № 4. – С. 99-106.

25. Щепанский Э. В. Туристско-рекреационные кластеры и управление их формированием (опыт Украины) / Э. В. Щепанский // Научно-аналитический журнал «Государственное управление и государственная служба». – Астана : Государственное учреждение «Академия государственного управления при Президенте Республики Казахстан», 2015. – № 2. – С. 197-202.

26. Щепанский Э. В. Методические подходы к оценке инвестиционной привлекательности туристско-рекреационных систем / Э. В. Щепанский // Научный журнал «Власть и общество (история, теория, практика)». – Тбилиси, 2017. – № 3. – С. 93-110.

27. Щепанский Э. В. Теоретические аспекты государственного регулирования развития туризма / Э. В. Щепанский // East journal of security studies. Collection of scientific papers. – Kharkiv, Słupsk (Poland), 2017. – № 1. – С. 129-144.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

28. Щепанський Е. В. Механізм стимулювання господарської діяльності у невиробничій сфері / Е. В. Щепанський // Стан і проблеми трансформації фінансів та економіки регіонів у перехідний період: збірник наукових праць IV Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Хмельницький, 19-20 жовтня 2006 р.). – Хмельницький : ХЕУ, 2006. – С. 378-382.

29. Щепанський Е. В. Інноваційні форми розвитку науково-технічних систем / Е. В. Щепанський // Повышение качества, надежности и долговечности технических систем и технологических процес сов: сб. трудов V международ. науч.-технич. конф. (г. Шарм эль Шейх (Египет), 3-10 декабря 2006 г.). – Хмельницький : ХНУ, 2006. – С. 144-147.

30. Щепанський Е. В. Механізм державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери / Е. В. Щепанський // Проблеми й тенденції розвитку галузі науки «Державне управління» в Україні: від теорії до практики: зб. матеріалів симп. за міжнарод. участю (м. Київ, 30 листопада 2007р.) / за заг. ред О.Ю. Оболенського, С.В. Сьоміна, С.В. Загороднюка. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – С. 80-82.

31. Щепанський Е. В. Державне регулювання туристичною сферою України в контексті європейського досвіду / Е. В. Щепанський // Управління сьогодні та завтра: збірник тез Міжнародного управлінського форуму, (м. Хмельницький, 15-16 травня 2008р.). – Хмельницький: ХУУП, 2008. – С. 114-115.

32. Щепанський Е. В. Деякі аспекти державного управління туристично-рекреаційною сферою в Україні / Е. В. Щепанський // Демократичне врядування: наука, освіта, практика : матеріали наук.-практ. конф. за між нар. участю (м. Київ, 29 травня 2009р.) : у 4 т. / за заг.ред. В. П. Приходька, С. В. Загороднюка. – К.: НАДУ, 2009. – Т. 3. – С. 325-327.

33. Щепанський Е. В. Туристична послуга як предмет правового регулювання / Е. В. Щепанський // Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжн. наук. конференції «Восьмі осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 13-14 листопада 2009р.): у 4 ч. – Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2009. – Ч. 3. – С. 412-414.

34. Щепанський Е. В. Розвиток подієвого туризму як передумова підвищення туристичної атрактивності регіонів України / Е. В. Щепанський // Подієвий туризм: розвиток, перспективи та соціально-економічна ефективність: матеріали XIII Міжн. наук-практ. конф студентів (м. Донецьк, 11-12 квітня 2011р.) / Донецьк. інститут турист. бізнесу. – Донецьк, 2011. – С. 100-101.

35. Щепанський Е. В. Деякі аспекти управління розвитком подієвого туризму в Україні в контексті проведення ЄВРО-2012 / Е. В. Щепанський // Економіка, управління, фінанси: стан, проблеми та перспективи розвитку: матеріали X Міжнародної наукової конференції молодих вчених, аспірантів і

студентів (м. Макіївка, 22 квітня 2011р.). – Донецьк: ДонНАБА, 2011. – Ч. 2. – С. 103-104.

36. Щепанський Е. В. Інноваційні форми регіонального розвитку туристично-рекреаційних комплексів в Україні / Е. В. Щепанський // Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики: Матеріали наук.-практ. конф. за міжн. участю, (м. Київ, 27 травня 2011р.): у 2 т. / за заг. ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, С.В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2011. – Т.2. – С. 33-35.

37. Щепанський Е. В. Напрями реформування державного управління туристично-рекреаційною сферою в контексті проведення адміністративної реформи в Україні / Е. В. Щепанський // Конституційні засади державного управління та місцевого самоврядування в Україні: збірник тез Всеукраїнської наук.-практ конф., присвяченої 15-й річниці Конституції України (м. Хмельницький, 17 червня 2011 р.). – Хмельницький: ХУУП, 2011. – С. 309-313.

38. Щепанський Е. В. Міжнародний туризм як форма зовнішньоекономічної діяльності / Е. В. Щепанський, Т. В. Терещенко // IV Українсько-Польські наукові Діалоги: тези наукових праць міжнародної наукової конференції, (м. Яремче, 11-14 жовтня 2011р.) – Хмельницький : Хмельницький національний університет, 2011. – С. 52-53.

Особистий внесок: з'ясовано сутність міжнародного туризму та запропоновано фактори, які сприяють активізації його розвитку.

39. Щепанський Е. В. Перспективи удосконалення туристично-рекреаційного законодавства України / Е. В. Щепанський // Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжн. наук. конференції «Десяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18-19 листопада 2011р.): у 4 ч. – Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2011. – Ч. 3. – С. 448-451.

40. Щепанський Е. В. Деякі аспекти правового регулювання функціонування територій перспективного розвитку туристично-рекреаційного спрямування / Е. В. Щепанський, Ю. В. Ступарь // Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжн. наук. конференції «Одинадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23-24 листопада 2012р.): у 4 ч. – Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2012. – Ч. 3. – С. 242-245.

Особистий внесок: визначено зміст території перспективного розвитку туристично-рекреаційного спрямування та запропоновано структуру проекту Закону України «Про території перспективного розвитку туристично-рекреаційного спрямування».

41. Щепанський Е. В. Інвестиційний механізм як фактор стимулювання розвитку територіальної громади / Е. В. Щепанський // Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні: збірник тез Всеукраїнської заочної наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 7 грудня 2012 року). – Хмельницький: ХУУП, 2012. – С. 224-227.

42. Щепанський Е. В. Обґрунтування доцільності стратегічного

управління туризмом у регіоні / Е. В. Щепанський // Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 18-20 квітня 2013 року). – Хмельницький: ХУУП, 2013. – С. 488-491.

43. Щепанський Е. В. Агентства регіонального розвитку як інструмент інституційного забезпечення розвитку територіальної громади / Е. В. Щепанський // Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні: збірник тез Всеукраїнської заочної наук–практ. конф. (м. Хмельницький, 8 грудня 2014 р.). – Хмельницький: ХУУП, 2014. – С. 110-113.

44. Щепанський Е. В. Розвиток туризму в Україні: оптимізм всупереч криз / Е. В. Щепанський // Сучасні проблеми державного та муніципального управління: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 4 квітня 2014 р.) / за заг. ред. О. І. Дація, В. Д. Бакуменка, Т. В. Іванової. – К. : Академія муніципального управління, у 2 ч., 2015. - Ч. 1– С. 148-150.

45. Щепанський Е. В. Стратегічні аспекти управління туристично-рекреаційними кластерами в Україні / Е. В. Щепанський // Стратегічні напрямки соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації: збірник тез II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 8-9 жовтня, 2015 року); за заг. ред. д.е.н., проф. Синчака В.П. – Хмельницький: ХУУП, 2015. – С. 326-330.

46. Щепанський Е. В. Адаптація міської дестинації до умов міжнародного туризму / Е. В. Щепанський // Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні: збірник тез Всеукраїнської заочної наук–практ. конф. (м. Хмельницький, 7 грудня 2016 року). – Хмельницький: ХУУП, 2016. – С. 120-123.

47. Щепанський Е. В. Організаційний механізм управління сталим розвитком туризму / Е. В. Щепанський // Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Харків, 22-23 лютого 2017 р.) / за заг. ред. В. П. Садкового. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2017 р. – С. 163-165.

48. Щепанський Е. В. Стимулювання розвитку підприємництва в галузі сільського туризму / Е. В. Щепанський // Стратегічні напрями соціально-економічного розвитку держави в умовах глобалізації: збірник тез III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 22-23 вересня 2017 р.). – Хмельницький : ХУУП, 2017. – С. 281-283.

49. Щепанський Е. В. Досвід західних країн щодо формування державної політики сприяння розвитку туризму / Е. Щепанський, І. Юричина // Сучасний стан та перспективи розвитку туризму: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Чернівці – Сучава, 2-4 травня 2018 р.). – Чернівці: ПВКФ «Технодрук», 2018. – С. 70-73.

Особистий внесок: систематизовано та наведено характеристику основних моделей європейських політик державно-приватного партнерства в сфері туризму.

50. Щепанський Е. В. Система супроводу інвестора як механізм стимулювання інвестиційних надходжень в туристичну сферу / Е. В. Щепанський, А. В. Крушинська // Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал ХЕУ. – 2009. – Випуск 4, Том 2. – С. 236-240.

Особистий внесок: запропоновано механізм створення та функціонування спеціалізованого комунального підприємства, метою діяльності якого є супровід інвестора.

51. Щепанський Е. В. Інформаційне забезпечення управління якістю трудового потенціалу / Е. В. Щепанський, Ю. В. Стецюк // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2009. – Випуск 17, Том 2. – С. 708-711.

Особистий внесок: визначено методичні підходи щодо управління якістю трудового потенціалу на регіональному рівні.

52. Щепанський Е. В. Теоретичні основи розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону / Е. В. Щепанський, Ю. В. Ступарь // Наука й економіка. Науково-теоретичний журнал ХЕУ. – 2012. – Випуск 2. – С. 170-174.

Особистий внесок: запропоновано визначення поняття «туристично-рекреаційний комплекс» та з'ясовано передумови його створення й розвитку на регіональному рівні.

53. Романова А.А. Районування як інструмент ефективного стратегічного управління розвитком туристичної індустрії країни / А.А. Романова, Е.В. Щепанський // Університетські наукові записки. Часопис ХУУП – 2018. – № 1. – С. 200-213.

Особистий внесок: визначено системоутворюючі фактори просторової організації туристично-рекреаційної сфери та запропоновано систему проведення туристично-рекреаційного районування, яка включає сукупність факторів, яким відповідають певні критерії районування, що, у свою чергу, містять низку показників, які є узагальнюючими характеристиками явища або процесу в поєднанні кількісної та якісної визначеності.

АНОТАЦІЯ

Щепанський Е.В. Механізми державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2018.

В дисертації: систематизовано теоретико-методологічні засади і зміст наукової проблеми формування механізмів державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери України, викладені у розробках наукових попередників, та уточнено базові дефініції предмета дослідження.

В дисертаційній роботі проаналізовано стан наукової проблеми державного регулювання туристично-рекреаційної сфери України, систематизовано теоретико-методологічні засади державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери в сучасних умовах; оцінено, на основі системного й концептуально-порівняльного підходів механізми державного регулювання як категорія державного управління; проаналізовано зарубіжний досвід державного регулювання розвитку туризму; проведено комплексний аналіз методичних підходів до оцінки механізмів інвестиційної привабливості регіональних туристично-рекреаційних систем; визначено та науково обґрунтовано механізми державного регулювання районуванням просторової організації туристично-рекреаційної сфери України; систематизовано наукові підходи, загальну методологію і методи проектування економічних механізмів підтримки інноваційного розвитку туристично-рекреаційної сфери; визначено й науково обґрунтовано оцінку сучасного стану системи державного регулювання туристично-рекреаційної сфери в Україні; розроблено стратегічні напрями удосконалення механізмів державного регулювання туристично-рекреаційної сфери з урахуванням антикризових технологій та використання програмно-цільового методу державного регулювання.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження склали нормативно-правові документи органів державної влади в Україні, міжнародні документи, що стосуються туристично-рекреаційної сфери, матеріали Державної служби статистики України, департаменту туризму та курортів Міністерства економічного розвитку та торгівлі України й інших органів державної влади, місцевого самоврядування, організацій недержавного сектору, наукові праці зарубіжних та вітчизняних учених, а також результати проведених автором соціологічних опитувань фахівців туристично-рекреаційної сфери.

Досліджено актуальну наукову проблему в галузі державного управління, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та практичних пропозицій щодо удосконалення механізмів державного регулювання розвитку туристично-рекреаційної сфери України.

Ключові слова: державне управління, державне регулювання, механізми державного регулювання, туризм, рекреація, туристично-рекреаційна сфера, туристично-рекреаційна політика.

ANNOTATION

Shchepanskiy E.V. Mechanisms of state regulation of tourism and recreation sphere development in Ukraine. – The manuscript.

Thesis for the scientific degree of a Doctor of Science in Public Administration, speciality 25.00.02 – mechanisms of public administration.– National University of Civil Protection of Ukraine. Kharkiv, 2018.

In the dissertation: systematic theoretical and methodological principles and the content of the scientific problem of the formation of mechanisms of state regulation of the development of the tourist and recreational sphere of Ukraine, set forth in the development of scientific predecessors, and the basic definitions of the subject of the study are specified.

In the dissertation the state of the scientific problem of state regulation of the tourist-recreational sphere of Ukraine is analyzed, the theoretical and methodological principles of the state regulation of the development of the tourist and recreational sphere in the modern conditions are systematized; Assessed on the basis of system and conceptual-comparative approaches, mechanisms of state regulation as a category of public administration; foreign experience of state regulation of tourism development is analyzed; a comprehensive analysis of methodological approaches to assessing the investment attractiveness of regional tourism and recreational systems; the mechanisms of state regulation of regionalization of the spatial organization of the tourist and recreational sphere of Ukraine are determined and scientifically substantiated; systematized scientific approaches, general methodology and methods of designing economic mechanisms for supporting innovative development of tourist and recreational sphere; the assessment of the current state of the state regulation system of tourism and recreation sphere in Ukraine is determined and scientifically substantiated; Strategic directions of improvement of mechanisms of state regulation of tourism and recreation sphere were developed, taking into account anti-crisis technologies and using the program-target method of state regulation.

The information base of the dissertation research consisted of legal documents of state authorities in Ukraine, international documents related to the tourist and recreational sphere, materials of the State Statistics Service of Ukraine, Department of Tourism and Resorts of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine and other bodies of state power, local self-government, organizations of the non-governmental sector, scientific works of foreign and domestic scientists, as well as the results of the poll conducted by the author of the survey of tourists osculant and recreation.

The actual scientific problem in the field of public administration is investigated, which consists in substantiation of theoretical and methodological principles and practical suggestions on the improvement of the mechanisms

of state regulation of the development of the tourist and recreational sphere of Ukraine.

Key words: state administration, state regulation, mechanisms of state regulation, tourism, recreation, tourist and recreational sphere, tourist and recreational policy.

АННОТАЦИЯ

Щепанский Э.В. Механизмы государственного регулирования развития туристско-рекреационной сферы Украины. – Рукопись.

Диссертация на получение научной степени доктора наук государственного управления по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления. Национальный университет гражданской защиты Украины. Харьков, 2018.

В диссертации: систематизированы теоретико-методологические основы и содержание научной проблемы – формирование механизмов государственного регулирования развития туристско-рекреационной сферы Украины, изложенные в разработках научных предшественников, и уточнены базовые дефиниции предмета исследования.

В диссертационной работе проанализировано состояние научной проблемы государственного регулирования туристско-рекреационной сферы Украины, систематизированы теоретико-методологические основы государственного регулирования развития туристско-рекреационной сферы в современных условиях; оценены на основе системного и концептуально-сравнительного подходов механизмы государственного регулирования как категории государственного управления; проанализирован зарубежный опыт государственного регулирования развития туризма; проведен комплексный анализ методических подходов к оценке механизмов инвестиционной привлекательности региональных туристско-рекреационных систем; определены и научно обоснованы механизмы государственного регулирования районированием пространственной организации туристско-рекреационной сферы Украины; систематизированы научные подходы, общую методологию и методы проектирования экономических механизмов поддержки инновационного развития туристско-рекреационной сферы; определена и научно обоснована оценка современного состояния системы государственного регулирования туристско-рекреационной сферы в Украине; разработаны стратегические направления совершенствования механизмов государственного регулирования туристско-рекреационной сферы с учетом антикризисных технологий и использования программно-целевого метода государственного регулирования.

Информационную базу диссертационного исследования составили нормативно-правовые документы органов государственной власти в Украине, международные документы, касающиеся туристско-рекреационной сферы, материалы Государственной службы статистики Украины, департамента туризма и курортов Министерства экономического развития и торговли Украины и других органов государственной власти, местного самоуправления, организаций негосударственного сектора, научные труды зарубежных и отечественных ученых, а также результаты проведенных автором социологических опросов специалистов туристско-рекреационной сферы.

Исследовано актуальную научную проблему в области государственного управления, заключающуюся в обосновании теоретико-методологических основ и практических предложений по совершенствованию механизмов государственного регулирования развития туристско-рекреационной сферы Украины.

Ключевые слова: государственное управление, государственное регулирование, механизмы государственного регулирования, туризм, рекреация, туристско-рекреационная сфера, туристско-рекреационная политика.

Відповідальна за випуск *Олуйко Віталій Миколайович*

Підписано до друку 20.07.2018 р.
Формат 60x84 ¹/₁₆. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Таймс. Тираж 100 прим.

Віддруковано з оригінал-макета в друкарні ФОП Леонов Д.С.
61023, м. Харків, вул. Весніна, 12, тел. (057) 717-28-80.